

13. Фуко М. Археология знания [Текст] / М. Фуко. – СПб : Гуманитарная академия, 2004. – 416 с.
14. Цыбина Л. В. Языковые и неязыковые средства актуализации эмоции «гнев» в кинематографическом дискурсе (гендерный аспект) : на материале английского языка : дис. ... канд. филол. наук. – Саранск, 2005. – 197 с.
15. Чернявская В. Е. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса : учеб. пособие / В. Е. Чернявская. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2013. – 208 с.
16. Эко У. К семиотическому анализу телевизионного сообщения : сокращ. пер. с англ. А. А. Дерябин (1972/1998) [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.nsu.ru/psych/internet/bits/eco.htm>
17. Bubel, C. The linguistic construction of character relations in TV drama : Doing friendship in Sex and the City. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Philosophie der Philosophischen Fakultäten der Universität des Saarlandes [Text] / C. Bubel. – Saarbrücken : Un-t des Saarlandes, 2006. – 294 p.
18. Bordwell, D. Making Meaning : Inference and Rhetoric in the Interpretation of Cinema [Text] / D. Bordwell. – Cambridge : Harvard University Press, 1989. – 352 p.
19. Chatman S. Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film [Text] / S. Chatman. – Ithaka, London : Cornell University Press, 1980. – 277 p.
20. Kozloff, S. Overhearing Film Dialogue [Text] / S. Kozloff. – Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 2000. – 332 p.
21. Vassiliou, A. Analysing Film Content: A Text-Based Approach [Text] / A. Vassiliou. – Surrey : University of Surrey, 2006. – 195 p.

Крысанова Татьяна. Основные подходы к пониманию понятия «кинодискурс». В статье анализируются понятия «кинотекст», «кинодискурс», определяются основные подходы к пониманию понятия «кинодискурс». Среди них выделяются семиотический, переводческий, социолингвистический, текстоцентрический, когнитивный, дискурсивный подходы. Отмечается, что понятие «кинодискурс» возникло как результат лингвистического анализа понятия «кинотекст», выделяются такие характеристики кинодискурса, как медиальность, процессуальность, диалогичность и экспрессивность. Кинодискурс понимается как сложный целостный социально и культурно обусловленный мыслительно-коммуникативный медийный феномен, который характеризуется соединением лингвальных и нелингвальных кодов в своей структуре и является символично-метафорическим по своей природе.

Ключевые слова: дискурс, кинодискурс, кинотекст, код, подход.

Krysanova Tetiana. The Main Approaches to the Notion «Cinema Discourse». The article reveals the notions «cinema text» and «cinema discourse», gives the main approaches to the notion «cinema discourse». Such approaches as semiotic, interpretative, sociolinguistic, narrative, cognitive and discursive are distinguished. The notion «cinema discourse» results from the linguistic analysis of the notion «cinema text» and is characterized by the medial, processual, dialogue and expressive features. Cinema discourse is realized as a complex mental-communicative phenomenon which is socially and culturally determined and is characterized by the combination of lingual and nonlingual codes in its structure; it is symbolic and metaphoric by its nature.

Key words: approach, discourse, cinema discourse, cinema text, code.

Стаття надійшла до редколегії
04.04.2014

УДК 811.111

Валентина Марченко

Мовленнєво-музичний твір як елемент пісенного дискурсу

У статті на основі аналізу теоретичних й експериментальних робіт комунікативно-когнітивного напрямку лінгвістичних досліджень з'ясовано природу пісенного дискурсу та особливостей функціонування у ньому мовленнєво-музичних творів. Зазначено перспективність вивчення особливостей функціонування інтонації мовлення та інтонації мовленнєво-музичних творів у площині комунікативно-когнітивної парадигми.

Ключові слова: мовленнєво-музичний твір, пісенний дискурс, текст, комунікативно-когнітивна парадигма.

© Марченко В., 2014

Постановка наукової проблеми та її значення. Одне з важливих питань у дослідженні комунікативно-когнітивних особливостей функціонування інтонації в мовленнєво-музичних творах – з'ясування сутності самого поняття «мовленнєво-музичний твір». Відповідно до того, що оптимальну взаємоінтеграцію комунікативних і когнітивних процесів визначає дискурсивна життєдіяльність індивіда, першочерговою вбачається потреба в з'ясуванні специфіки пісенного дискурсу, у якому породжуються і функціонують мовленнєво-музичні твори. Попри все більшу кількість наукових робіт, присвячених пісенному дискурсу, його комунікативно-когнітивні особливості ще належним чином не були висвітлені. Тому **мета** статті – з'ясувати комунікативно-когнітивну природу мовленнєво-музичного твору через визначення його місця в системі пісенного дискурсу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Звернення до дискурсивної проблематики в межах дослідження когнітивно-комунікативних особливостей мовленнєво-музичних творів цілком закономірне, оскільки, як відомо [1, с. 8], точки перетину комунікативної та когнітивної парадигми зумовлюються саме дискурсивною сферою життєдіяльності людини, яка у свою чергу, є певною внутрішньою сполучною ланкою когнітивної лінгвістики, комунікативної прагматики й теорії дискурсу.

Проблема визначення сутності дискурсу та з'ясування його відмінностей від тексту вже кілька десятиліть виступає предметом чи не найпильнішої уваги і зарубіжної, і вітчизняної лінгвістики. Проте дотепер не існує уніфікованого визначення цього поняття, оскільки зазвичай дискурс трактують крізь призму методологічного підґрунтя того чи того наукового підходу. У зв'язку із цим, зважаючи на досягнення комунікативно-когнітивної парадигми наукового дослідження, здійснено спробу розгляду визначення дискурсу з погляду комунікативно-когнітивної специфіки його функціонування.

Відомо, що в царині комунікативної лінгвістики прийнято трактувати дискурс за двома ракурсами: у широкому сенсі – як складну комунікативну подію, що відбувається між адресантом й адресатом у певному часовому, просторовому та інших контекстах [4, с. 48], і яка, крім тексту, містить ще й екстралінгвальні фактори (знання про світ, настанови, мету мовця), потрібні для успішної комунікації [1, с. 8]; і вузькому сенсі – як завершений або триваючий «продукт» комунікативної дії, тобто як текст [4, с. 52], що функціонує в процесі комунікації і є носієм яскраво вираженого прагматичного значення [2, с. 270].

Резюмуючи результати теоретично-експериментальних доробок у галузі когнітивної лінгвістики, зазначимо, що дискурс у цій сфері розуміється як мисленнєво-комунікативне явище, що поєднує процесуальний і результативний аспекти когнітивної діяльності індивіда [11, с. 25; 19], під час якої відбувається мовленнєва об'єктивізація результату освоєння світу свідомістю [3, с. 26; 19].

Таке поєднання когнітивного аспекту та комунікативної діяльності відповідає розумінню дискурсу як інтегрального феномену мисленнєво-комунікативної діяльності, що є сукупністю процесу й результату та включає лінгвальний (мовленнєву діяльність комунікантів і її продукт – текст) та екстралінгвальний (когнітивну, комунікативну діяльність і дискурсивний контекст) аспекти [16, с. 24].

До того ж, розглядаючи дискурс як складне комунікативно-когнітивне явище, є сенс звернути увагу на те, що компонентом будь-якого комунікативного акту, у тому числі й дискурсу, є текст, складний синергетичний стохастичний процес породження якого відбувається у сферах духовного буття адресанта під контролем свідомості, яка, використовуючи результати біологічного інстинктивно-емоційного досвіду індивіда (продукт екзистенціального буття), генетико-культурну інформацію (продукт ментального буття) і соціокультурне знання (продукт трансцендентного буття), здатна здійснювати розроблення і контролювати реалізацію певних поведінкових технологій та забезпечувати адекватну реакцію людини на виклики навколишньої дійсності [8, с. 211].

Ураховуючи те, що мовленнєво-мисленнєвій діяльності індивіда притаманна унікальна здатність інтегрованого використання мовленнєвих і музичних засобів у процесі комунікації, ми маємо підстави розглядати пісенний дискурс за аналогією до дискурсу загалом, тобто як складну комунікативно-когнітивну діяльність індивіда у ситуативно-комунікативному, соціокультурному, когнітивно-психологічному аспектах, зафіксовану текстом. Важливим для нашого дослідження видається те, що дискурс розглядається як комунікативна дія, яка може мати вербальні й невербальні складові, а, отже, у такому випадку ми маємо можливість уважати пісенний дискурс, утворений поєднанням вербального й музичного компонентів, окремим типом дискурсу, а не лише як складова частина художнього чи музичного дискурсу.

Не зайве згадати, що дискурс загалом, і пісенний дискурс зокрема, зазвичай визначають як:

1) складну лінгвосеміотичну систему, що являє собою синтез вербального й музичного компонентів, виступає як продукт і медіатор соціально та культурно зумовленої комунікації [14, с. 141; 18, с. 242];

2) креолізований продукт соціально й ситуативно зумовленої комунікації, утворений через комбінацію вербального тексту, оформленого в письмовій або усній формі, і музичного компонента [5; 13; 18, с. 242];

3) сукупність текстів пісень, що характеризуються специфічними особливостями: тематичними, лексичними, синтаксичними і т. ін. [13], своєрідність яких може слугувати актуалізатором певного смислу, інтенцій та функцій [14].

Інтегровану природу пісенного дискурсу, у складі якого неважко помітити компоненти / риси художнього й музичного дискурсів, можна пояснити тим, що у єдине ціле його зв'язує текст як елементарна (тобто базова, мінімальна й основна) одиниця дискурсу [10, с. 146].

Отже, процес породження мовленнєво-музичного тексту постає як складний синергетичний механізм, унаслідок якого продукти вербальної та музичної культури автора інтегруються під впливом психофізіологічної енергії, збуджуваної зовнішніми екстралінгвістичними факторами, за допомогою фонетичних, лексичних та синтаксичних точок зіткнення, іменованих М-базами, а також завдяки наявності у вербальному творі емоційно-прагматичного потенціалу, що було показано нами в роботі [12]. Незважаючи на те, що вербальний і музичний типи текстів хоч і належать до різних знакових систем, усе ж вони мають деякі просодичні та синтаксичні точки зіткнення, і, інтегруючись, генерують складну систему, яка відповідає основним вимогам побудови традиційного тексту, що характеризується цілісністю і зв'язністю. Зазначимо тут, що адекватне сприйняття мовленнєво-музичного тексту як емоційно-сислової єдності вербального й мелодійного відбувається за умови перетину сфер духовного буття адресанта й адресата та наявності адекватного трактування ними низки інших екстралінгвістичних факторів.

Крім структурно-змістовних точок зіткнення вербального й музичного текстів, підстави розглядати їх у єдності дає й поширене і в лінгвістиці, і в музикознавстві уявлення про текст як, з одного боку, систему фіксації авторського задуму (письмовий/усний та нотний тексти), а з іншого, як про певне структуроване поле сенсу, актуалізоване в акті звучання.

У дослідженнях, присвячених мовленнєво-музичній комунікації, продукти синтезу мовлення і музики позначають різними назвами. Так, зустрічаємо термін «*пісня*», під яким розуміють словесно-музичний твір, вербальна сторона якого представлена віршованим текстом, а ступінь домінування мелодійної складової залежить від музичного стилю [9]. Терміном «*музично-словесний твір*» називають художню цілісність, зумовлену взаємодією музики і слова, синхронізованих у часі й просторі та об'єднаних єдиним процесом утворення смислу. У роботах дослідників взаємодії мови й музики трапляються також поняття «*музично-поетичний твір*», під яким розуміють складну синергетичну систему, у складі якої оперують відносно самостійні лінгвопоетична та музична підсистеми [6]. Терміном «*музично-поетичний твір*» позначають також структурне й функціональне ціле, компоненти якого мають єдине семантичне навантаження і спрямовані на досягнення одних і тих самих комунікативних цілей; складна знакова система, яка відповідає основним вимогам побудови традиційного тексту, що характеризується цілісністю та зв'язністю і є результатом художнього мислення [15].

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне використовувати поняття «*мовленнєво-музичний твір*», яке ототожнюємо з поняттям «*мовленнєво-музичний текст*», оскільки одним із тлумачень поняття «*текст*» є «літературний чи інший твір» [20]. Виходячи з наведених вище дефініцій, що привласнюються продуктам синтезу мовлення й музики, і враховуючи дані проведеного нами дослідження механізмів породження і сприйняття мовленнєво-музичних творів [7], визначимо мовленнєво-музичний твір як продукт мовленнєво-музичної комунікації, комплексну систему, утворену внаслідок синергетичної взаємодії компонентів текстової й музичної культури відправника мовленнєво-музичного повідомлення та яка може бути адекватно декодована отримувачем (слухачем) за умови перетину сфер духовних культур учасників мовленнєво-музичної комунікації.

Семантична структура терміна «*мовленнєво-музичний твір*» говорить про поєднання в ньому двох основних формуючих компонентів: вербального й музичного. Однак, ураховуючи різну природу цих двох сфер, видається необхідним визначити баланс між ними, при цьому беручи до

уваги цілісну структуру твору й систему взаємодії між двома компонентами. У контексті цієї роботи мовленнєво-музичний твір трактується як вербальний (поетичний або прозовий) текст, покладений на музику, тобто вербальний складник розглядають як основу, музичний компонент – як фон, який може змінюватися залежно від сприйняття вербального твору композитором.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведений нами пошук засвідчує перспективність вивчення особливостей функціонування інтонації мовлення та інтонації мовленнєво-музичних творів у площині комунікативно-когнітивної парадигми. Щодо пріоритетів подальшого дослідження, нам убачається найдоцільнішим здійснення попередньої жанрової класифікації мовленнєво-музичних творів на підставі систематизації їхніх провідних лінгвістичних ознак.

Джерела та література

1. Алиференко Н. Ф. Дискурсивный анализ: традиции и инновации / Н. Ф. Алиференко // Язык. – Сознание. – Культура. – Социум : сб. докл. и сообщ. междунар. науч. конф. памяти проф. И. Н. Горелова. – Саратов : Изд. центр «Наука», 2008. – С. 7–17.
2. Арефьева Н. Г. Концепт «межличностные отношения» в дискурсе популярных англоязычных песен (на материале фразеологических единиц) / Н. Г. Арефьева // Слов'янський збірник : зб. наук. пр. – Одеса : ОРИДУ НАДУ, 2006. – Вип. 12. – С. 224–233.
3. Бондаренко Е. В. Дискурс как объект когнитивной лингвистики / Е. В. Бондаренко // Зап. з романно-германської філології ОНУ ім. І. І. Мечникова. – Одеса : ЛАТСТАР, 2013. – Вип. 1 (30) – С. 25–32.
4. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ванн Дейк // Б: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 308 с.
5. Дуняшева Л. Г. Лингвокультурные особенности конструирования гендера в афроамериканском песенном дискурсе (на материале жанров блюз и рэп) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Л. Г. Дуняшева. – Нижний Новгород, 2012. – 24 с.
6. Жуков О. В. Синергетичний напрям дослідження звукообразовальності музично-поетичних текстів (на матеріалі текстів пісень для дітей) // Мова і культура. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – Вип. 13. – Т. III (139). – 352 с.
7. Калита А. А. Механізми породження та сприйняття мовленнєво-музичного твору / А. А. Калита, В. В. Марченко // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія» : Філологічна / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. – С. 79–82
8. Клименюк А. В. Знание, познание, когниция : монография / Александр Валерианович Клименюк. – Тернополь : Підручники і посібники, 2010. – 304 с.
9. Кострюкова О. С. Текст современной популярной лирической песни в когнитивном, коммуникативном и стилистическом аспектах : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / О. С. Кострюкова. – М., 2007. – 251 с.
10. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.
11. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
12. Марченко В. В. Роль рівня емоційно-прагматичного потенціалу у породженні мовленнєво-музичного твору / В. В. Марченко // Наук. зап. – Вип. 130. – Сер. : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 430–437.
13. Плотницкий Ю. Е. К вопросу о соотношении вербального и мелодического компонентов в текстах англоязычного песенного дискурса // Проблемы преподавания иностранных языков в контексте модернизации образования : сб. материалов и тезисов докл. IX Межрегион. науч.-практ. конф. – Самара, 2003. – С. 158–160.
14. Потапчук М. А. Песенный дискурс как коммуникативный процесс / М. А. Потапчук // Вест. Челябин. гос. ун-та, 2013. – № 2. – С. 140–143.
15. Подрядова В. В. Атрактивні особливості музикальних поетических текстів (лінгвістический аспект) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / В. В. Подрядова. – М. : [б. и.], 2012. – 18 с.
16. Шевченко І. С. Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність / І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / за заг. ред. І. С. Шевченко : монографія. – Х. : Констант, 2005. – С. 21–28.
17. Шевченко І. С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Х. : Константа, 2005. – С. 9–20.
18. Шевченко О. В. Тематическое своеобразие песенных текстов как способ реализации функций жанров песенного дискурса / О. В. Шевченко // Изв. Рос. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена : науч. журн. – № 115. – СПб. : ООО «Книжный дом», 2009. – С. 242–249.

19. Dijk van T. A. Cognitive Discourse Analysis. An Introduction [Electronic resource] / Teun A. van Dijk, 2000. – Mode of access : <http://www.discursos.org/unpublishedarticles/cogn-dis-anal.htm>
20. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>

Марченко Валентина. Речемузыкальное произведение как элемент песенного дискурса. В статье на основе анализа теоретических и экспериментальных работ коммуникативно-когнитивного направления лингвистических исследований совершена попытка объяснить природу песенного дискурса и особенностей функционирования в нем речемузыкальных произведений. В работе речемузыкальное произведение рассматривается как продукт речемузыкальной коммуникации, комплексная система, образованная в результате синергетического взаимодействия компонентов текстовой и музыкальной культуры отправителя речемузыкального сообщения и может быть адекватно декодирована получателем в случае пересечения сфер духовных культур участников речемузыкальной коммуникации. Отмечена перспективность изучения особенностей функционирования речевой интонации и интонации речемузыкальных произведений в плоскости коммуникативно-когнитивной парадигмы.

Ключевые слова: речемузыкальное произведения, песенный дискурс, текст, коммуникативно-когнитивная парадигма.

Marchenko Valentyna. Speech-and-music Works as an Element of Song Discourse. In the paper, basing on the analysis of theoretical and experimental studies of cognitive and communicative direction of linguistic research, the author makes an attempt to explain the nature of the song discourse and functioning of speech-and-music works as its element. The author views speech-and-music works as a product of speech-and-music communication, as a complex system formed as a result of the synergetic integrity of the components of a sender's text and music culture and can be adequately decoded by the recipient in the case of the intersection of mental culture spheres of the communication participants. The author states on the perspective of studying the functioning of intonation of speech and speech-and-music works in the frameworks of communicative and cognitive paradigm.

Key words: speech-and-music works, song discourse, text, communicative and cognitive paradigm.

Стаття надійшла до редколегії
03.04.2014 р.

УДК 821.133.1 – 312.7.09

**Тетяна Марченко,
Ірина Гунчик**

Україна очима француза: нове прочитання епістолярного роману Оноре де Бальзака та Евеліни Ганської

У статті йдеться про українську сторінку в біографії французького письменника. Саме в Україні Бальзак знайшов свою любов. Вона давала йому сили жити й творити, любов, яка жила в листах. Україна була для Бальзака джерелом творчого натхнення. Його думки й висловлювання про нашу землю є для нас не менш важливими, ніж геніальні картини «Людської комедії». Актуальність роботи полягає в недостатньо дослідженому аспекті впливу української ментальності й традицій на творчість європейця. Простежено еволюцію поглядів Бальзака на українську природу, на особливості побуту та життя селян. Акцентовано на національній значущості та патріотизмі українців, як вільного народу. Проаналізовано твори, створені в Україні: драма «Мачуха», незавершений нарис «Лист про Київ» – подорожні нотатки про Україну, незакінчений роман «Селяни».

Ключові слова: епістолярний роман, патріотизм, зіставлення, запозичення, українська ментальність, тип, прототип.

Постановка наукової проблеми та її значення. Велика й хвилююча сторінка Оноре де Бальзакової (правильніше сказати, Оноре Бальсової, адже, будучи сином селянина, частку *de* він присвоїв собі самовільно, бажаючи бути титулованим) незвичайної, повної трагізму, перемог, поразок біографії пов'язана з Україною.

© Марченко Т., Гунчик І., 2014